

Niet samenwerken, is samen falen

Geachte heer Van Rompuy,
Geachte genodigden,
Beste collega's en studenten,
Dames en heren,

Het is nu bijna een jaar geleden dat negen van onze doctorandi en studenten enkele flinterdunne zonnecellen en een magnetometer de stratosfeer in stuurden. Deze jonge onderzoekers hadden elk hun eigen achtergrond, specialiteit en ervaring. Maar ze braken uit hun werelden en balden al hun kennis en creativiteit samen. Op een rollercoaster van vooruitgang en tegenslag leerden ze mét en ván elkaar; *challengden* ze elkaar; stelden ze prioriteiten en brachten ze obstakels in kaart. En op 7 oktober 2016 ging hun ballon, vanop het Kiruna-station van het *European Space Agency*, de ruimte in – om zes uur later weer netjes te landen, met de nodige data.

Wat hun succes ons leert, is dat er een enorme kracht uitgaat van caleidoscopische interactie. Samenwerking – zo hield ik ook onze afgestudeerden in juni nog voor – is een wezenlijk fundament van goede wetenschap. Zonder samenwerking worden potentiële antwoorden al snel eenzijdig en vluchtig. De werkelijkheid góed observeren, ideeën góed testen en uitwerken... Dat kan énkél door in interactie te treden met andere mensen en andere werelden; door de silo's tussen disciplines neer te halen en de vier muren van je labo te doorbreken.

Tegelijkertijd geeft samenwerking, vooral in ambigue en onzekere tijden, richting en doel – net zoals de steunpunten op een gladde bergwand. Dat hebben we ook gezien in de dagen, weken, maanden en jaren na de aankondiging van de sluiting van Ford Genk. In de sociale en economische krater die geslagen werd, groeide grote consensus over hoe het nieuwe economische verhaal voor deze regio eruit moest zien en gerealiseerd moest worden. En dat tussen overheid (Vlaamse Regering, deputatie, POM), bedrijfsleven (LRM op kop) en kennisinstellingen (onder meer UHasselT). Er kwam een actieplan – SALK – waarvan het opzetten van nieuwe regionale innovatiesystemen en het vervolledigen van bestaande de ruggengraat vormde. Denk maar aan de nieuwe Full Regional Innovation Systems – en bijhorende incubatoren: GreenVille (rond cleantech), EnergyVille (rond energie), Agropolis (rond land- en tuinbouw), BioVille (rond life sciences), THOR (rond maakindustrie) en Corda (rond ICT). Stuk voor stuk ecosystemen om startende ondernemers rugwind te geven, buitenlandse bedrijven naar Limburg te halen en ondernemers sneller en beter te laten innoveren.

Na het vertrek van Ford Genk is er met andere woorden ingezet op groei door... samenwerking. Er is ingezet op de kracht van velen – niet van enkelen. Via SALK is er een model voor economische groei door innovatie gekomen waarbij overheden, bedrijven, universiteit en andere kenniscentra elkaars kennis en knowhow gebruiken – net zoals een dynamo de kracht van rotatie gebruikt om stroom op te wekken. En elke dag nog ontdekken we nieuwe kansen. Bijvoorbeeld door nu ook over al die verschillende FRIS-sectoren heen bruggen te slaan; en door als POM, UHasselT en LRM binnen elk FRIS-systeem een katalysator te creëren voor méér internationalisering en export.

Dames en heren, als we kijken naar de recentste POM-Limburgbarometer kunnen we moeilijk om de vaststelling heen dat mede dankzij dit samenwerkingsmodel, dit FRIS-model, Limburg een economische renaissance beleeft – met een dalende werkloosheid,

toenemende export en met een stijgend aantal starters. Dat de oude, door verlatenheid aangevreten Ford-gebouwen temidden zo een positieve conjunctuur worden neergehaald om plaats te maken voor een nieuwe logistieke campus, voor weer een broeikast van innovaties... Symbolischer kan haast niet.

In zo'n sfeer van optimisme, kansen en groei is het moeilijk om zelfs slechts voor even stil te staan bij hoe uniek onze aanpak hier in Limburg – via die FRIS-systemen en dat incubatorennetwerk – wel is. We beseffen dat niet altijd. Nergens in Vlaanderen bestaat zo'n samenwerkingsmodel om economische groei door innovatie te stimuleren. Ik wil in dat verband nóg eens expliciet wijzen op de cruciale rol in dat hele unieke succesverhaal van het provinciale beleidsniveau (als coördinerende overheid) en op die van LRM (als investeringsmaatschappij voor Limburg). Ik houd dan ook mijn hart vast wanneer ik sommigen hoor pleiten voor de volledige afschaffing van het provinciale beleidsniveau of van LRM als specifieke investeringsmaatschappij voor Limburg...

Geachte genodigden, beste collega's en studenten,

Er zijn uitdagingen in onze provincie die om dezelfde kruisbestuiving van ideeën, kennis en expertise schreeuwen. Ik denk dan vooral aan die op het vlak van onderwijs – een fundamentele bouwsteen van onze welvaart. Rapport na rapport toont dat we – op enkele lichtpunten na – aan de verkeerde kant van de tabellen staan. Zo blijkt uit recente VDAB-cijfers dat, van de Limburgse schoolverlaters, 12,8% laaggeschoold is – met niet eens een diploma derde graad secundair onderwijs op zak. Dat is weliswaar een daling ten opzichte van vijf jaar geleden, maar nog steeds té veel. Enkel Antwerpen scoort slechter (met 16,3%).

Cijfers van het ministerie van Onderwijs tonen dat in Genk 14,5% van de jongeren de middelbare school verlaat zónder diploma. In Heusden-Zolder ligt dat percentage op 14,3; in Maasmechelen op 13,8; in Beringen op 13,5 en in Tongeren op 13,2. Om u een idee te geven: het Vlaamse gemiddelde is 10,7%. Limburg telde in het schooljaar 2015-2016 bovendien 31,5% risicoschoolloopbanen in het secundair – dat is het aantal jongeren dat het risico loopt om zijn of haar schoolcarrière niet te voltooien. Daarmee zitten we op het Vlaamse gemiddelde, maar onder meer Genk (43,4%), Leopoldsburg (40,6%), Beringen (35,9%) en Heusden-Zolder (35,7%) zitten daar fors boven.

En dan nog een oud zeer: het aantal ASO-leerlingen in Limburg is met 37,6% lager dan het Vlaamse gemiddelde (40,7%). Van de Limburgse 18-jarigen kiest 23,7% voor de universiteit – in vergelijking met gemiddeld 26,7% van de leeftijdsgenoten in de rest van Vlaanderen.

Daarnaast – en dat is géén puur Limburgs fenomeen – moeten we vaststellen dat nog té weinig jongeren uit lagere sociale groepen naar het hoger onderwijs trekken (en daar ook slagen). Zoals ik vorig jaar al zei op ditzelfde podium, is de opwaartse mobiliteit in ons land de laatste jaren stilgevallen. Een kind van wie één van beide ouders hoogopgeleid is, heeft bijna 80% kans om zelf óók een hoger-onderwijsdiploma te behalen. Dat staat in schril contrast met een kind van wie de ouders niét hoogopgeleid zijn. In het eerste decennium van deze eeuw behaalde in die groep jongeren een schamele 22% een hoger-onderwijsdiploma. Een achteruitgang, want in de jaren tachtig was dat 24%, in de jaren negentig 28%... In tegenstelling tot wat velen denken, is de democratisering van het hoger onderwijs dus meer dan ooit een mythe.

Dit fenomeen manifesteert zich al in het secundair. De recentste Pisa-resultaten, bijvoorbeeld, laten zien hoe bepalend je sociaaleconomische achtergrond wel is voor je schoolresultaten. Zo scoren Vlaamse leerlingen van hoogopgeleide, meer gegoede ouders systematisch béter op leesvaardigheid, wiskunde en wetenschap. Er zijn ook méér leerlingen uit de laagste sociale groepen die een jaar hebben moeten overdoen (45%) dan leeftijdsgenoten met een veel hogere sociaaleconomische achtergrond (8%).

En nog een opmerkelijk cijfer: hoe sterker je sociaaleconomische achtergrond, hoe groter de kans om in het ASO terecht te komen. Voor een Vlaamse 15-jarige met rijke ouders bedraagt die kans procentueel 79%, voor een 15-jarige uit de armste groep is dat... 22%. Met andere woorden: ook – en vooral – vandaag nog blijkt het een gigantische uitdaging om van een kind van laaggeschoolde ouders pakweg een arts of verpleger te maken. Ver weg lijkt emancipatorisch onderwijs. Ik zei het al: een mythe...

Cijfers over de participatie en het studiesucces van met name kinderen van migranten-ouders zijn al even ontluisterend. Al zowat tien jaar ligt het aantal allochtone 18-jarigen aan de UHasselt op 10% – nochtans maken ze méér dan 30% van het aantal 18-jarigen in Limburg uit. Als die groep jongeren net zo goed vertegenwoordigd zou zijn aan de UHasselt als de autochtone jongeren, dan telde deze universiteit geen 6.500, maar 8.000 studenten.

De uitreiking van de *Diversiteitsprijs*, vanochtend, herinnerde mij nog eens aan het feit dat succesvolle studenten met een migratieachtergrond inderdaad 'witte raven' zijn op onze campussen. Ugur Yildirim – de allereerste laureaat, uit 2006 – sprak twee jaar geleden, naar aanleiding van de tiende editie, de hoop uit dat de prijs op een dag overbodig zou worden. Dat het op een dag vanzelfsprekend zou zijn dat allochtone jongeren naar de universiteit gaan en daar goed scoren. Maar die dag lijkt nog lang niet te zijn aangebroken. Dat zal – helaas – ook volgend jaar niet het geval zijn. En dus blijven wij, via initiatieven als de *Diversiteitsprijs* of onze peter- en meterwerking, rolmodellen aanreiken – broodnodig in de zoektocht van jongeren naar hún talent, hún eigenwaarde, hún plek in de wereld...

Dames en heren,

Dat jongeren hun talenten niet ten volle kunnen ontwikkelen of weten te benutten, is eerst en vooral een drama voor die jongeren zelf – want het versmacht, als een loden plaat, hun toekomst. Zéker in deze razendsnel veranderende wereld – in deze rush waarin vertrouwde en voorheen in beton gegoten zekerheden sneuvelen. Maar het verzwakt ook de dynamiek van onze kenniseconomie – die zal stokken zonder de brandstof van hoogopgeleiden. En: het tast de vitaliteit van onze democratische samenleving aan – die pas goed kan functioneren wanneer ze de waardigheid van ieder mens weet te beschermen en iedereen gelijke kansen weet te bieden. Het is goed om in dat verband de woorden van filosofe (en UHasselt-eredoctor) Martha Nussbaum even in herinnering te brengen: in het garanderen van die waardigheid en gelijke kansen zit "de kracht van een maatschappij". "Welzijn", zo zegt zij, "gaat niet enkel over economie, maar evenzeer over gezondheid, vrijheid, rechten en opvoeding".

Het is om al deze redenen dat we niet mogen accepteren dat ongelijkheid mensen afsnijdt van mogelijkheden. Gouverneur Herman Reynders en de gedeputeerde voor Onderwijs riepen al een Staten-Generaal rond onderwijs samen. De Provincie maakte méér geld vrij om kwesties als taalachterstand, participatie, kansarmoede... in het onderwijs aan te pakken. Zulke initiatieven verdienen alle steun.

Maar laten we ook *maximaal* gebruik gaan maken van onze gemeenschappelijke sterktes, net zoals we dat gedaan hebben bij het aanjagen van de Limburgse innovatiemotor. Laten we een structureel samenwerkingsmodel voor onderwijs uitbouwen. Eén waarin de *hele* onderwijsketen – van het kleuter- en basisonderwijs over het secundair tot het hoger- en volwassenenonderwijs – samen de problemen identificeert, prioriteiten stelt én actie onderneemt. Een samenwerking waarin we elkaars voelsprietten en sparringpartners zijn. Laten we samen de perverse – maar complexe – mechanismen die aan de basis liggen van selectie en 'sortering' van jongeren volgens hun sociale afkomst identificeren, analyseren en... doorbreken. Alleen dán zal onderwijs dat jonge talenten uit werkelijk alle lagen van onze samenleving omhoog stuwt, niet langer een benevelde utopie zijn. Niét samenwerken op dit vlak, zou neerkomen op samen – op collectief – falen.

Dames en heren, geachte genodigden,

Ik heb het al gehad over de drang van enkele jonge onderzoekers om samen hun ballon met zonnecellen de ruimte in te sturen. Over de vastberadenheid van overheden, bedrijven en kenniscentra om samen deze regio een nieuwe richting in te duwen. Ik zou nog één concreet voorbeeld willen aanhalen van samenwerking die ons in staat stelt om nieuwe dingen te doen en dingen anders te doen.

Over enkele weken viert de RechtsBibliotheek – een bibliotheek in het gerechtsgebouw van Hasselt voor studenten, onderzoekers, juristen, advocaten, magistraten... – haar eerste lustrum. Samen met Justitie bouwden we de afgelopen jaren een indrukwekkende collectie uit. Samen met Justitie maakten we het gerechtsgebouw tot een educatief verlengstuk van onze aula's en leslokalen. Tot een plek waar onze studenten in aanraking komen met een wereld die zij uiteindelijk zélf mee zullen vormgeven. Ik zou Justitie willen bedanken voor haar openheid, medewerking en vertrouwen.

Tot slot wil ik al onze partners hier en nu verzekeren van onze niet aflatende drang en vastberadenheid als UHasselt om de samenleving waarin ze geworteld is, mee wendbaar te houden. Om bestaande netwerken te voorzien van kennis en expertise, van hoogopgeleide jongeren en veelzijdige onderzoekers. Om te blijven zoeken naar manieren om onze spierkracht als universiteit te versterken.

Zo kan ik aankondigen dat de UHasselt dit academiejaar een onderzoekscentrum voor *Regionale Analyse en Beleidsevaluatie* zal oprichten – en daarvoor een opstartfinanciering van een half miljoen euro voorziet. Dat centrum moet beleidsvoorbereidend en -ondersteunend onderzoek voeren, afgestemd op de noden van deze regio. Het moet de toegankelijkheid voor overheden en organisaties tot regionale én internationale expertise bevorderen. Het moet het maatschappelijke debat aanvuren. Maar het moet bovenal helpen bij het maken van steeds complexere keuzes in steeds complexere tijden. Met dit initiatief willen we onze rol als 'civic universiteit' gestand doen – ingegeven door het besef dat kennis komt met verantwoordelijkheid en engagement.

Beste collega's en studenten, hierbij verklaar ik het academiejaar 2017-2018 van de UHasselt en Hogeschool PXL officieel voor geopend. Ik wens u allen een intellectueel uitdagend, productief en boeiend werkjaar toe – één waarin u zal kunnen reiken tot de spreekwoordelijke stratosfeer.

– Prof. dr. Luc De Schepper, rector UHasselt